

FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN OTBOPEHO
SOCIETY OΠΠHTECTBO
MACEDONIA MAKEDONIJA

БУЏЕТСКО НАСОЧУВАЊЕ

Методологија за идентификување на делот
на Буџетот на Северна Македонија
кој се однесува на трошења поврзани
со климатските промени

БУЏЕТСКО НАСОЧУВАЊЕ

Методологија за идентификување на делот на Буџетот на Северна Македонија кој се однесува на трошења поврзани со климатските промени

Издавач: Институт ПРЕСПА – Скопје
За издавачот: Андреја Стојковски, извршен директор

Автор: проф. д-р Драган Тевдовски, постар надворешен соработник и истражувач на Институтот ПРЕСПА – Скопје

Авторки на анализата за климатската насоченост на буџетот:

Јадранка Иванова, експертка за поглавје 27 – Животна средина и климатски промени

Радица Коцева, експертка за јавни финансии, финансиско планирање и управување со претпристапни фондови

Дизајн: Бригада дизајн, Скопје

Скопје, декември 2022

„Содржината е единствена одговорност на авторите, и на ниту еден начин не може да се смета дека ги изразува гледиштата и ставовите на Фондацијата Отворено општество – Македонија.“

СОДРЖИНА

I. Цел на методологијата	4
II. Предмет на анализата.....	4
III. Методолошки чекори	6
1) Прв чекор – Идентификување на буџетските потпрограми кои се релевантни за климатски промени	6
2) Втор чекор – Класифицирање на буџетските потпрограми според општо прифатена типологија за климатски промени.....	7
3) Трет чекор – Пондерирање на буџетските потпрограми според нивното значење за климатски промени	12
4) Четврти чекор – Пресметување на вредноста што се издвојува за борба против климатските промени	13
IV. Пример за примена на методологијата.....	14
V. Споредба на реализацијата со планот во буџетот	19
VI. Оценување и известување	19
VII. Користена литература	21
Анекс	22
I. Вовед.....	23
1) Цел на анализата	23
II. Проценка.....	25
1) Министерство за економија	25
2) Министерство за животна средина и просторно планирање.....	26
3) Министерство за транспорт и врски	27
III) Заклучоци и препораки	28
IV) Прилози.....	29
1) Табела 1 – Буџетски корисник Министерство за економија.....	29
2) Табела 2 – Буџетски корисник Министерство за животна средина и просторно планирање	31
3) Табела 3 – Буџетски корисник Министерство за транспорт и врски.....	33

I. Цел на методологијата

Целта на оваа методологијата е да му овозможи на граѓанското општество во Република Северна Македонија да го идентификува и следи делот од државниот буџет кој се однесува на трошења релевантни за справување со климатските промени.

Методологијата на англиски се нарекува **Climate Budget Tagging**. Досега се подготвени неколку упатства (UNDP 2019; Upadhyay 2021; и Upadhyay и Наумоски 2021) како да се воведат оваа методологија во системот на јавните финансии во Северна Македонија, односно како неа да ја спроведуваат буџетските корисници. Но, до овој момент не постојат објавени извештаи од страна на релевантните институции за тоа колкав дел од Централниот буџет или буџетот на Владата се однесува на трошења релевантни за справување со климатските промени.

Идентификувањето на делот на буџетот кој е релевантен за климатските промени е основа за спроведување на климатското насочување (анг. *Climate mainstreaming*) и климатското потврдување (анг. *Climate Proofing*) на Европската Унија (ЕУ). Климатското насочување поставува амбициозни цели за климатски акции, така на пример, ЕУ има за цел 25% од буџетот во периодот 2021-2027 година да придонесува за климатски акции, и ги распределува по сектори и проекти. Климатското потврдување го мери влијанието на инвестициите врз климатските промени и ги утврдува ризиците што инвестициите можат да ги имаат на животната средина и климата.¹

II. Предмет на анализата

Анализата согласно на оваа методологија ќе се врши на буџетските потпрограми на Буџетот на Република Северна Македонија. Ова е попрецизно ниво во однос на насоките дадени во Upadhyay (2021) и Upadhyay и Наумоски (2021), каде се предлага анализата да се прави на ниво на програми. Слика 1 покажува дека Буџетот на Република Северна Македонија е презентираан на ниво на **Раздел / Програма / Потпрограма / Категорија / и Ставка**.

Така на пример, во рамките на **разделот** Министерство за животна средина и просторно планирање има повеќе **програми** меѓу кои е Заштита на животната средина. Оваа програма се дели на неколку **потпрограми**: Управување и заштита на води, Квалитет на воздух, Управување со отпад и други. Притоа, во секоја потпрограма има различни **категории**, како на пример Плати и надоместоци, Стоки и услуги, Капитални расходи и други. На крајот, секоја категорија има различни **ставки**, како на пример, ставките на Стоките и услугите се Патни и дневни расходи, Комунални услуги, греење, комуникација и транспорт, Материјали и ситен инвентар, Поправки и тековно одржување и други.

Анализата на ниво на потпрограми ќе даде можност попрецизно да се утврди значењето на определени буџетските трошења врз климатските промени. А, потоа тие едноставно ќе можат да се синтетизираат до ниво на програми.²

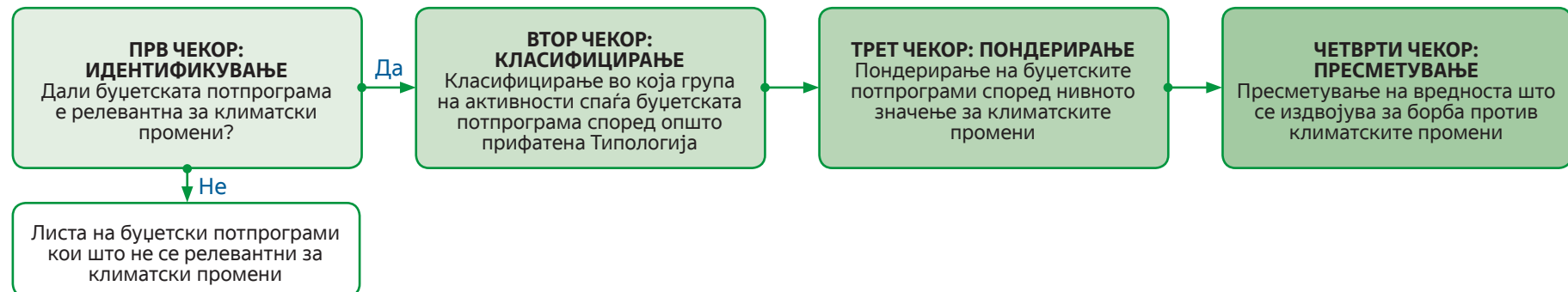
- 1 За повеќе видете: Climate Action Network (2019).
- 2 Доколку е потребна уште поголема прецизност, оваа методологија може да се примени и на ниво на ставка на буџетот.

Слика 1: Исечок од Буџетот на Република Северна Македонија

Раздел Програма Потпрограма Категорија Ставка	О П И С	Б У Џ Е Т 2022											
		Расходи на Основен буџет				Расходи од самофинансирачки активности		Расходи од заеми		Расходи од донации		Вкупно расходи	
		Буџет	Ребаланс	Буџет	Ребаланс	Буџет	Ребаланс	Буџет	Ребаланс	Буџет	Ребаланс	Буџет	Ребаланс
2	ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА	631.211	698.217	0	50.000	6.000	6.000	369.000	289.000	16.500	16.500	1.022.711	1.059.717
23	УПРАВУВАЊЕ И ЗАШТИТА НА ВОДИ	176.440	206.140	0	0	0	0	0	0	0	0	176.440	206.140
40	ПЛАТИ И НАДОМЕСТОЦИ	14.700	14.700	0	0	0	0	0	0	0	0	14.700	14.700
401	Основни плати	11.000	11.000	0	0	0	0	0	0	0	0	11.000	11.000
402	Придоноси за социјално осигурување	3.700	3.700	0	0	0	0	0	0	0	0	3.700	3.700
42	СТОКИ И УСЛУГИ	1.740	1.440	0	0	0	0	0	0	0	0	1.740	1.440
420	Платни и дневни расходи	40	40	0	0	0	0	0	0	0	0	40	40
421	Комунални услуги, греење, комуникација и транспорт	200	200	0	0	0	0	0	0	0	0	200	200
423	Материјали и ситен инвентар	200	150	0	0	0	0	0	0	0	0	200	150
424	Поправки и тековно одржување	300	250	0	0	0	0	0	0	0	0	300	250
425	Договорени услуги	800	700	0	0	0	0	0	0	0	0	800	700
426	Други тековни расходи	200	100	0	0	0	0	0	0	0	0	200	100
48	КАПИТАЛНИ РАСХОДИ	160.000	190.000	0	0	0	0	0	0	0	0	160.000	190.000
482	Други градежни објекти	160.000	190.000	0	0	0	0	0	0	0	0	160.000	190.000
24	КВАЛИТЕТ НА ВОЗДУХ	58.530	48.560	0	0	6.000	6.000	0	0	0	0	64.530	54.560
42	СТОКИ И УСЛУГИ	9.960	11.060	0	0	3.600	3.600	0	0	0	0	13.560	14.660
420	Платни и дневни расходи	250	200	0	0	300	300	0	0	0	0	550	500
421	Комунални услуги, греење, комуникација и транспорт	1.500	6.500	0	0	1.000	1.000	0	0	0	0	2.500	7.500
423	Материјали и ситен инвентар	1.100	860	0	0	500	500	0	0	0	0	1.600	1.360
424	Поправки и тековно одржување	2.600	2.000	0	0	300	300	0	0	0	0	2.900	2.300
425	Договорени услуги	4.300	1.420	0	0	1.000	1.000	0	0	0	0	5.300	2.420
426	Други тековни расходи	200	100	0	0	500	500	0	0	0	0	700	600
48	КАПИТАЛНИ РАСХОДИ	48.580	37.480	0	0	2.400	2.400	0	0	0	0	50.980	39.880
480	Купување на опрема и машини	20.000	9.400	0	0	1.000	1.000	0	0	0	0	21.000	10.400
481	Градежни објекти	0	0	0	0	1.100	1.100	0	0	0	0	1.100	1.100
482	Други градежни објекти	1.880	1.380	0	0	0	0	0	0	0	0	1.880	1.380
485	Вложувања и нефинансиски	350	350	0	0	300	300	0	0	0	0	650	650

Извор: Изменување и дополнување на Буџетот на Република Северна Македонија за 2022 година (Службен весник бр.164/2022)

Слика 2: Чекори на методологијата

III. Методолошки чекори

Методологијата за идентификување на буџетските потпрограми кои се релевантни за климатските промени и оценување на вредноста што од буџетот се издвојува за оваа намена содржи четири чекори (Слика 2).³ Во првиот чекор се определува за секоја буџетска потпрограма посебно дали е релевантна за климатските промени. После исклучувањето на не релевантните буџетски потпрограми, во вториот чекор тие што се релевантни за климатските промени се класифицираат според општо прифатена типологија. Во третиот чекор секоја од класифицираните буџетски потпрограми добива пондер во зависност од значењето што го има за климатските промени. Во последниот чекор се врши пресметка на вредноста што од буџетот се издвојува за борба со климатските промени.

3 Оваа методологија ги следи насоките кои се дадени во UNDP (2019); Upadhyaya (2021); и Upadhyaya и Наумоски (2021).

1) Прв чекор - Идентификување на буџетските потпрограми кои се релевантни за климатски промени

Во првиот чекор се разгледуваат сите програми и нивните потпрограми на буџетот или на определени раздели на буџетот (во зависност од опфатот на истражувањето) и за секоја потпрограма посебно се определува дали е релевантна за климатски промени. Определувањето се прави според општо прифатените Рио маркери за климатски промени на ОЕЦД. Буџетската потпрограма се смета за релевантна за климатските промени ако придонесува за ублажување (анг. *mitigation*) или адаптирање (анг. *adaptation*) на климатските промени. Во табелите 1А и 1Б се прикажани критериумите за определување врз основа на Рио маркерите. Може да се види дека тие се базирани на целите кои што сакаат да се постигнат.

Табела 1А: Рио маркер за ублажување на климатските промени

ДЕФИНИЦИЈА	Активноста (буџетската потпрограма) се смета за релевантна за <u>ублажување на климатските промени</u> ако придонесува за намалување или стабилизирање на концентрациите на стакленичките гасови (анг. <i>greenhouse gas</i>) во атмосферата на ниво кое ќе превенира опасно загадување.
КРИТЕРИУМИ ЗА ИДЕНТИФИКУВАЊЕ	✓ придонесува за намалување на климатските промени преку намалување на емисиите на опасни стакленички гасови, вклучувајќи ги и гасовите регулирани со Монреалскиот протокол; или ✓ придонесува за заштита и/или го подобрува чувањето и резервоарите на стакленички гасови; или ✓ придонесува за остварување на развојните цели на земјата во врска со климатските промени преку градење на институциите, развој на капацитетите, зајакнување на регулативата и политиките, и истражување. ✓ ги подобрува активностите на земјата во остварување на обврските по конвенцијата за климатски промени.

Извор: UNDP (2019)

Табела 1Б: Рио маркер за адаптација на климатските промени

ДЕФИНИЦИЈА	Активноста (буџетската потпрограма) се смета за релевантна за <u>адаптација на климатските промени</u> ако има за цел да ја намали ранливоста на населението или природните системи од влијанието на климатските промени и климатските ризици, со обезбедување на поголем капацитет на прилагодување и отпорност. Во оваа група спаѓаат поголем број на активности од информации и создавање на знаење, зголемување на капацитетите, планирање и спроведување на активностите на адаптација на климатски промени.
КРИТЕРИУМИ ЗА ИДЕНТИФИКУВАЊЕ	✓ активноста (буџетската потпрограма) содржи дефинирана цел за адаптација на климатските промени и таа е наведена во нејзината документација; и ✓ активноста содржи специфични мерки кои се насочени да ја остварат целта за адаптација на климатските промени.

Извор: UNDP (2019).

2) Втор чекор - Класифицирање на буџетските потпрограми според општо прифатена типологија за климатски промени

Во овој чекор се разгледуваат само буџетските потпрограми кои се идентификувани дека се релевантни и тие се предмет на класификација според определена типологија.

Постојат повеќе релевантни типологии за буџетски трошења за климатски промени. Најчесто користени се две: (1) Стандардизирана типологија на УНДП и Светска банка (Standardized UNDP/World Bank CPEIR Typology) и (2) Методолошки водич на UNDP (UNDP Methodological Guidebook). Upadhy (2021) со користење на овие типологии, а тргнувајќи од специфичноста на програмите во македонскиот буџет, ја предлага типологија за буџетски трошења за климатски промени во Република Северна Македонија која е претставена во табелите. Табелите 2А и 2Б ја претставуваат типологијата за ублажување на климатските промени. Табелите 3А и 3Б ја претставуваат типологијата за адаптирање на климатските промени.⁴

4 Мојот став е дека оваа типологија не е доволно развиена. Може треба да се размисли да се користи Стандардизирана типологија на УНДП и Светска банка (Standardized UNDP/World Bank CPEIR Typology).

Табела 2А: Типологијата за ублажување на климатските промени: релевантни секторски области

Број	Тип	Релевантна област
1.	Намалување на емисиите на стакленичките гасови	Постепено намалување на јагленот; воведување на електрични возила
2.	Подобрување на постојната или градење на нова инфраструктура	Намалување на загубите на електричната и топлинската мрежа, како и интерконекторите
3.	Мерки за енергетска ефикасност во зградите	Станбени/комерцијални/јавни згради, топлотни пумпи, снабдување со топлинска енергија, ефикасно осветлување
4.	Мерки за енергетска ефикасност во индустријата	
5.	Мерки за енергетска ефикасност во транспортот	Железница, автопатишта, подобрување на мобилноста, промена на видот на транспортот, обновување на возниот парк
6.	Обновлива енергија	Хидроцентрали, централи на биомаса, соларна енергија, биогорива, биолошки третман на фарми,
7.	Гасификација	
8.	Циркуларна економија	Повторна преработка во индустријата; повторно боење и рециклирање, намалување на истекувањата
9.	Менаџмент на отпад	Депоза за чување на гасови, компостирање, рециклирање, селектирање на отпад, механички и биолошки третман на отпад
10.	Третман на отпадни води и менаџмент	
11.	Намалување на емисиите во земјоделството	Модифицирање на структурата и на практиките на исхрана, менаџмент на ѓубривото, зголемување на органскиот состав на земјиштето, превенирање на горење на полиња
12.	Заштита и подобрување на чувањето на стакленичките гасови	Одржливо управување на шумите, превенција на шумски пожари, пошумување, рехабилитација на области зафатени со суши и опустинување, промена на користењето на земјата, мерки за намалување на ерозијата, реставрација на земјиштето, избегнување на деградација на земјиштето

Извор: Upadhy (2021)

Табела 2Б: Типологијата за ублажување на климатските промени: релевантни хоризонтални области

Број	Тип	Релевантна област
1.	Создавање на политики и стратешко планирање	Создавање на студии, оценки, стратегии, планови и програми, ранливи групи
2.	Законодавство и регулација	Создавање и подобрување на закони, подзаконски акти, правила и слично
3.	Мониторирање, известување, верификација и транспарентност	Во сите области
4.	Градење на капацитетите	Создавање на студии, оценки, стратегии, планови и програми, ранливи групи
5.	Трансфер и промоција на технологии и знаења	
6.	Тренинг	Социјални програми, праведна транзиција
7.	Образование	
8.	Јавна свест	
9.	Комуникација	
10.	Истражување и иновации	Технологија за енергетска транзиција, мерки за чување во земја
11.	Банкарски и финансиски услуги	Кредити и осигурување
12.	Бизнис и други услуги	Поддршка на приватни инвестиции
13.	Финансиски и фискални мерки	Даноци, фид ин тарифи, премии, кофинансирање, праведна транзиција, ранливи групи

Извор: Upadhy (2021)

Табела 3А: Типологијата за адаптирање на климатските промени: релевантни секторски области

Број	Тип	Релевантна област
1.	Здравство	Стандарди за управување со отпад
2.	Земјоделство	Промовирање на отпорни земјоделски култури и иригациони методи кои штедат вода
3.	Храна	Контрола на пестициди, банка на семе
4.	Сточарство	Ветеринарна заштита, подобро хранење на стока
5.	Шумарство	Пошумување, микс на менаџмент практики во шумарството, зачувување на растенија, менаџмент на водни патишта, зазеленување на патишта
6.	Биодиверзитет	Заштита на природната средина, заштитени зони
7.	Вода и канализација	Подобрување на менаџментот на води, водна инфраструктура
8.	Менаџмент на просторот	Просторни планови, рехабилитација на деградирана земја
9.	Превенција на непогоди и подготовка	Поплави, суши, топлотни бранови и слично
10.	Решенија на база на природата	Реставрација на ресурси
11.	Туризам	Инфраструктура
12.	Културно богатство	
13.	Вградена инфраструктура	
14.	Урбано планирање	Активности за планирање
15.	Урбана отпорност	Заштита од поплави, подигнување на свесноста

Извор: Upadhy (2021)

Табела 3Б: Типологијата за адаптирање на климатските промени: релевантни хоризонтални области

Број	Тип	Релевантна област
1.	Создавање на политики и стратешко планирање	Создавање на студии, оценки, стратегии, планови и програми, ранливи групи
2.	Законодавство и регулација	Создавање и подобрување на закони, подзаконски акти, правила и слично
3.	Мониторирање, известување, верификација и транспарентност	Во сите области
4.	Градење на капацитетите	Човечки и институционални
5.	Трансфер и промоција на технологии и знаења	
6.	Тренинг, образование	
7.	Јавна свест, комуникација	Кампањи во медиумите
8.	Истражување и иновации	Метеоролошки и хидролошки набљудувања и предвидувања, оценка на влијанијата и ранливоста, системи за рано предупредување
9.	Банкарски и финансиски услуги	Кредити и осигурување
10.	Бизнис и други услуги	Поддршка на приватни инвестиции
11.	Финансиски и фискални мерки	Даноци, кофинансирање, праведна транзиција, ранливи групи

Извор: Upadhya (2021)

3) Трет чекор – Пондерирање на буџетските потпрограми според нивното значење за климатски промени

Буџетските потпрограми се пондерираат според значењето што го имаат за ублажување или адаптирање на климатските промени.⁵ Методологијата развиена од ОЕЦД користи пондери од 0% до 100%. Притоа сите активности (буџетски потпрограми) се групираат во четири нивоа. Во табелата 4А се прикажани критериумите за пондерирање во секоја група.

Табела 4А: Пондери и критериуми на ОЕЦД

Ниво	Вредност на пондерот	Критериум за пондерирање
Висока релевантност	повеќе од 74%	јасна основна цел за ублажување или адаптирање на климатските промени.
Средна релевантност	помеѓу 50% и 74%	или (1) секундарна цел за градење на отпорност на климатски промени или придонес кон ублажување, или (2) мноштво на активности во кои барем некои имаат за цел да придонесат кон градење на отпорност на климатски промени или придонес кон ублажување.
Ниска релевантност	помеѓу 25% и 49%	Имаат индиректна поврзаност со адаптација и ублажување на климатски промени..
Маргинална релевантност	помалку од 25%	Имаат многу индиректна и теоретска поврзаност со климатска отпорност.

Извор: UNDP (2019)

Притоа за да се избегне двојното сметање, ако буџетската програма има придонес и за ублажување и за адаптирање на климатски промени, нејзиниот пондер треба да се подели. Така на пример, ако таа има средна релевантност и придонесува и за ублажување и за адаптирање на климатски промени и се смета дека треба да добие вкупен пондер од 60%, тој треба да се подели 30% на ублажување и 30% на адаптирање на климатски промени. Во случајов би било погрешно да се додели по 60% на ублажување и адаптирање, бидејќи тогаш нејзиниот вкупен пондер би бил 120%.

Овој пристап на ОЕЦД би бил најсоодветен доколку се располага со развиени квантитативни модели кои ќе ги вреднуваат критериумите за пондерирање. Но, поради тоа што граѓанското општество не располага со вакви модели, најсоодветно е да се користи поедноставениот пристап на пондерирање кој го предлага Upadhy (2021). Тој содржи три пондери за буџетските потпрограми: пондер од 100% да добијат тие што имаат висока релевантност за климатските промени; пондер од 50% да добијат тие што имаат средна релевантност, а вкупниот пондер од 50% може да биде поделен по 25% помеѓу ублажување или адаптација; пондер од 20% да добијат тие што имаат ниска релевантност, а вкупниот пондер од 20% може да биде поделен по 10% помеѓу ублажување или адаптација. Овој пристап е прикажан во Табела 4Б.

5 Во праксата можат да се сретнат и други пристапи. На пример, Европската Унија користи три пондери: пондер од 100% за висока релевантност за климатските промени; пондер од 40% за средна релевантност и 0% за немање на релевантност за климатски промени.

Табела 4Б: Пондери и критериуми

Ниво	Вредност на пондерот	Критериум за пондерирање
Висока релевантност	100%	јасна основна цел за ублажување или адаптирање на климатските промени.
Средна релевантност	50% (вкупниот пондер од 50% може да биде поделен по 25% помеѓу ублажување или адаптација)	или (1) секундарна цел за градење на отпорност на климатски промени или придонес кон ублажување, или (2) мноштво на активности во кои барем некои имаат за цел да придонесат кон градење на отпорност на климатски промени или придонес кон ублажување.
Ниска релевантност	20% (вкупниот пондер од 20% може да биде поделен по 10% помеѓу ублажување или адаптација)	Имаат индиректна поврзаност со адаптација и ублажување на климатски промени.

Извор: Upadhy (2021).

4) Четврти чекор - Пресметување на вредноста што се издвојува за борба против климатските промени

Во овој последен чекор се пресметува вредноста што се издвојува за борба против климатските промени. Така на пример, ако буџетската потпрограма изнесува 1,000,000 денари и таа има добиено пондер 50% за климатски промени, тоа значи дека 500,000 денари се однесуваа за климатски промени.

III. Пример за примена на методологијата

Примената на оваа методологија ќе биде прикажана на **раздел** Министерство за животна средина и просторно планирање од тековниот буџет на државата.⁶ Овој раздел има 4 **програми**: (1) Администрација; (2) Заштита на животната средина; (3) Просторни планови и (4) Унапредување на животната средина. А, секоја од нив се состои од потпрограми. Тие се прикажани во табелата 5А.

Табела 5А: Пример, исечок од тековниот буџет

Програма Потпрограма	Вкупно расходи (во илјада денари)
<u>Администрација</u> Администрација	<u>67,728</u> 67,728
<u>Заштита на животната средина</u> Управување и заштита на води Квалитет на воздух Третман на отпадни води Управување со отпад Дојранско езеро	<u>1,059,717</u> 206,140 54,560 513,141 145,876 140,000
<u>Просторни планови</u> Просторни планови	<u>48,835</u> 48,835
<u>Унапредување на животната средина</u> Унапредување на животната средина	<u>182,965</u> 182,965
МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ	1,358,795

Во првиот чекор за секоја од поединечните буџетски потпрограми се определува дали е релевантна за климатски промени врз основа на критериумите од табелите 1А и 1Б.⁷

6 Изменување и дополнување на Буџетот на Република Северна Македонија за 2022 година, Службен весник број 164/2022

7 Распределбата на потпрограмите во чекорите 1 и 2 да се провери со експерт од областа на климатски промени, бидејќи авторот на оваа методологија не е експерт од областа на климатски промени.

Табела 5Б покажува како е направено идентификувањето.

Табела 5Б: Чекор 1 – Идентификување

Програма Потпрограма	Релевантна за ублажување на климатски промени	Релевантна за адаптирање на климатски промени	Не е релевантна
<u>Администрација</u> Администрација	Да, ниска	Да, ниска	
<u>Заштита на животната средина</u> Управување и заштита на води Квалитет на воздух Третман на отпадни води Управување со отпад Дојранско езеро	Да, средна Да, висока Да, висока Да, висока	Да, средна Да, средна	
<u>Просторни планови</u> Просторни планови		Да, средна	
<u>Унапредување на животната средина</u> Унапредување на животната средина	Да, висока		

Во вториот чекор треба да се користат само потпрограмите кои се идентификувани како релевантни за климатски промени, а во случајот се вклучуваат сите потпрограми. Во табелата 5B е направена нивна класификација според претходно прикажаната типологија.

Табела 5B: Чекор 2 – Класифицирање на релевантните програми

Програма Потпрограма	Класифицирање во некој тип на ублажување на климатски промени	Класифицирање во некој тип на адаптирање на климатски промени
<u>Администрација</u> Администрација	Законодавство и регулација	Законодавство и регулација
<u>Заштита на животната средина</u> Управување и заштита на води	Подобрување на постојната или градење на нова инфраструктура	Создавање на политики и стратешко планирање
Квалитет на воздух	Намалување на емисиите на стакленички гасови	
Третман на отпадни води	Подобрување на постојната или градење на нова инфраструктура	
Управување со отпад	Менаџмент на отпад	
Дојранско езеро		Вода и канализација
<u>Просторни планови</u> Просторни планови		Менаџмент на просторот
<u>Унапредување на животната средина</u> Унапредување на животната средина	Подобрување на постојната или градење на нова инфраструктура	

Во третиот чекор буџетските потпрограми добиваат пондери во зависност од значењето што го имаат за климатски промени.

Табела 5Г: Чекор 3 – Пондерирање врз основа на значењето

Програма Потпрограма	Пондер за ублажување на климатски промени	Пондер за адаптирање на климатски промени	Вкупен пондер за климатски промени
<u>Администрација</u> Администрација	10%	10%	20%
<u>Заштита на животната средина</u> Управување и заштита на води	25%	25%	50%
Квалитет на воздух	100%		100%
Третман на отпадни води	100%		100%
Управување со отпад	100%		100%
Дојранско езеро		50%	50%
<u>Просторни планови</u> Просторни планови		50%	50%
<u>Унапредување на животната средина</u> Унапредување на животната средина	100%		100%

Во последниот чекор се пресметува вредноста на буџетот на разделот што се алоцира за климатски промени.

Табела 5Д: Чекор 4 – Пресметување на вредноста

Програма Потпрограма	Вкупно расходи (во илјада денари)	Вкупен пондер за климатски промени	Вкупна сума за климатски промени
<u>Администрација</u>	<u>67,728</u>		<u>13,456</u>
Администрација	67,728	20%	13,456
<u>Заштита на животната средина</u>	<u>1,059,717</u>		<u>886,647</u>
Управување и заштита на води	206,140	50%	103,070
Квалитет на воздух	54,560	100%	54,560
Третман на отпадни води	513,141	100%	513,141
Управување со отпад	145,876	100%	145,876
Дојранско езеро	140,000	50%	70,000
<u>Просторни планови</u>	<u>48,835</u>		<u>24,417</u>
Просторни планови	48,835	50%	24,417
<u>Унапредување на животната средина</u>	<u>182,965</u>		<u>182,965</u>
Унапредување на животната средина	182,965	100%	182,965
МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ	1,358,795		1,107,575

VI. Споредба на реализацијата со планот во буџетот

Буџетот на Република Северна Македонија го претставува планот на трошења во тековната година. Поради тоа што често се јавуваат поголеми отстапувања помеѓу тоа што е планирано во буџетот и тоа што е реализирано, многу е важно оваа методологија да се применува и на Завршната сметка на буџетот. Таа ја претставува реализацијата на планот на буџетот.

V. Оценување и известување

Оценувањето ќе ја црпи својата сила од активностите, експертизата и вклученоста на граѓанското општество, како и од користењето на инструментот за транспарентност и пристап до информации од јавен карактер. Оценувањето ќе го врши тим на експерти. Односно, два истражувачи и еден координатор. Тимот ќе собира податоци преку канцелариско истражување и таму каде што ќе има потреба преку квалитативно истражување, како и преку користење на инструментот за пристап до информации од јавен карактер за да се обезбеди пристап до документите од националното финансиско планирање и изготвувањето на буџетот.

Целиот процес на оценување и известување ќе биде направен во две фази. Претходна фаза каде што тимот ќе ги разгледува и анализира Фискалната стратегија и нејзино поврзување со наодите од други слични акции, како и од анализата на процесот на програмирање според ИПА III и Економската и инвестициската програма, односно програмирањето и користењето на зелени фондови наспроти утврдувањето приоритети со НПАА. Претходната фаза ќе им помогне на двата истражувачи да го разберат финансиското управување и буџетското планирање, како и да ги разберат обврските кои за државата постојат од овој паралелен процес.

Главна фаза, во која двата истражувачи применувајќи ја оваа методологија ќе ги утврдат деловите од буџетот кои се однесуваат на справување со климатските промени, како и нивната релевантност, односно ќе ја пресметаат приближната вредност на насочените средства. Главната фаза ќе помогне за изработка на конечна проценка и извештај за наодите.

Притоа, двата истражувачи како резултат на анализата и следењето ќе направат два првични извештаи со кои се прави проценка на финансиското планирање и буџетското насочување. Во извештаите секој од авторите/истражувачи ќе прават проценка колку големо влијание ќе има или имала буџетската рамка врз климатските промени и до кое ниво придонесува за целите за намалување на климатските промени или за климатско прилагодување.

Од двата првични извештаи, координаторот во истражувањето ќе направи усогласување на проценките и ќе изработи единствен текст за објаснување на направената проценка и аргументација на утврдените квалитативни маркери, т.е. значителен придонес, умерен придонес и незначителен придонес.

VII. Користена литература

Climate Action Network (2019) Climate Mainstreaming and Climate Proofing: The Horizontal Integration of Climate Action in the EU Budget – Assessment and Recommendations.

UNDP (2019) Criteria for Determination of Climate Change Related Programmes/Projects/Activities, and the most adequate methodology for Regular Collection of Data and Information on National/Local Resources allocated for climate change, Prepared within the Project “Macedonia’s Fourth National Communication and Third Biennial Update Report on Climate Change under the UNFCCC”.

Upadhya, Madhukar и Aleksandar Naumoski (2021) Guidelines: Implementing Climate Budget Tagging in the Republic of North Macedonia, Prepared within the project “Strengthening institutional and technical Macedonian capacities to enhance transparency in the framework of the Paris Agreement”, Ministry of Environment and Physical Planning, GEF and UNDP.

Upadhya, Madhukar (2021) Climate Budget Tagging in the Republic of North Macedonia, Prepared within the project Strengthening institutional and technical Macedonian capacities to enhance transparency in the framework of the Paris Agreement, Ministry of Environment and Physical Planning, GEF and UNDP.

АНЕКС

Анализа на Буџетот на Република Северна Македонија за 2023 година и проценка на насоченоста кон справување и ублажување на влијанието на климатските промени кај планираните расходни ставки за неколку буџетски корисници

I. Вовед

Во овој дел од оваа публикација е поместена анализата на Буџетот на Република Северна Македонија за 2023 година, како и проценката за насоченоста на буџетот кон справувањето и ублажувањето на влијанието на климатските промени кај планираните расходни ставки. Во анализата се вклучени три буџетски корисници и програмите и потпрограмите вклучени во буџетот за 2023 година:

- ▶ Министерство за животна средина и просторно планирање;
- ▶ Министерство за економија; и
- ▶ Министерство за транспорт и врски.

1) Цел на анализата

Целта на анализата поместена во овој дел е да ги идентификува буџетските програми и потпрограми на трите министерства и да утврди колку од планираните трошења во 2023 година се поврзани со справување и ублажување на климатските промени, односно колку истите поттикнуваат намалување на емисиите и придонесуваат кон климатските промени, или колку овие трошењата би придонеле кон адаптирање на климатските промени.

Анализата ја применува Методологијата за буџетско насочување образложена претходно и треба да претставува показна вежба за проценка на планскиот дел на државниот буџет и неговата климатска насоченост. Додека, за граѓанските организации, анализата треба да овозможи да заземат став и да се мотивираат за преземање на акција во однос на креирањето на политиките на буџетско трошење и нивно климатско насочување, односно постигнување на јаглеродно неутрално општество. Имајќи предвид дека една од целите на Зелената агенда е постигнување на јаглеродно неутрално општество до 2050 година, анализата на влијанието на буџетот врз климатските промени неопходно ги опфаќа и целите на Зелената агенда и оние за одржлив развој. Конечно, за Министерството за финансии и Владата на Република Северна Македонија, анализата треба да пример и мотив за насочување на буџетското планирање кон исполнување на барањата од Парискиот договор и Зелената агенда при креирањето на буџетот.

2) Пристап во однос на идентификуваниот примерок на буџетски корисници

Буџетот на Република Северна Македонија за 2023⁸, усвоен во Собранието на 23 декември 2022 година, предвидува повеќе програми и потпрограми кои ги рефлектираат активностите кои Владата ги презема за реализација на стратешките приоритети и на политиките во различни области.

8 Буџет на Република Северна Македонија за 2023 година – <https://finance.gov.mk/wp-content/uploads/2022/12/%D0%91%D0%A3%D0%8F%D0%95%D0%A2-2023-%D0%A1%D0%BB-%D0%92%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>

Трошењата поврзани со поголем дел од буџетските програми и потпрограми има влијание врз ублажување и адаптацијата на климатските програми. Но, оваа анализа е направена врз избран примерок на програми и потпрограми од три буџетски корисници чии политики и мерки се најблиски или најрелевантни за ублажување на влијанието на климатските промени. Табеларниот приказ во продолжение ја покажува целата анализа, дава оценка за релевантноста на секоја од потпрограмите кои ги спроведуваат буџетските корисници (*ниска, средна и висока релевантност*) во однос на влијанијата од климатските промени (*ублажување и адаптација*). Откако е направена проценка на релевантноста на секоја од потпрограмите, авторите даваат аргументација и објаснување за релевантноста, а одредуваат и вредност или соодветен пондер врз основа на кој се пресметува вкупното планирано трошење кое потенцијално би имало влијание за адаптација и ублажување на климатските промени.⁹

9 Ibid 8, страна 37

Анализата е направена врз основа на расходната класификација и објаснувањето дадено за потпрограмите од развојниот дел на Буџетот за 2023 година, а трошењето на некои потпрограми и конкретни владини мерки кои ќе се финансираат се утврдува со Буџетски програми за определени области кои буџетскиот корисник ги предлага на Владата за усвојување.

За анализата најрелевантна е Програмата С – **Унапредување на животната средина** која опфаќа реализација на проекти од областа на заштитата и унапредувањето на животната средина, вклучувајќи ги одржливиот развој и сите останати сектори. Сепак во програмата директно не се посочуваат активности за ублажување и адаптација на климатските промени. Климатските промени единствено се споменуваат во однос на економскиот раст и развој за кој се очекува дека понатаму нема да придонесува кон климатските промени.²

За програмата С – **Унапредување на животната средина** предвидени се вкупно расходи од 484.970.000 денари со две потпрограми:

- C1 – **Унапредување на животната средина** која е вклучена во буџетот на Министерството за животна средина и просторно планирање; и
- C5 – **Зелен развој** која е вклучена во буџетот на Владата.

Буџетската функција 705 – **Заштита на животната средина** за 2023 година е предвидено да има *вкупни расходи од 2.450.000.000 денари*. Истата е поделена на 4 ставки:

- 7050 Заштита на животната средина;
- 7051 Управување со отпадоци;
- 7052 Управување со отпадните води; и
- 7053 Намалување на загадувањето.

II. Проценка

1) Министерство за економија

Во описот и главните функции на Министерството за економија (МЕ) се наведува дека активностите се насочени и кон „...обезбедување на енергетска стабилност и сигурност, заштита на животната средина и поттикнување на енергетската ефикасност, изградба на гасоводен систем во Република Северна Македонија....“¹⁰.

10 Ibid 8, страна 89

Стратешките приоритети на Министерството за економија за 2023 година се повеќе насочени кон економските цели и обезбедување на сигурност во снабдување на енергија. Вкупниот буџетот за овој буџетски корисник изнесува 1.158.696.000 денари. Трошењето на средствата во рамките на овој орган ќе се врши преку седум програми (Табела 1 во прилог). Врз основа на направената оценка и соодветно примениот пондер, вкупниот износ на средства кои се очекува да имаат влијание врз ублажување на климатските промени е 387.343.500 денари, што преставува 33% од вкупниот буџет на Министерството за економија.

Според направената оценка на релевантност, дел од програмите посочуваат на релевантност во однос на климатските промени, како на пример Програмата 2 – Искористување на природните ресурси. Сепак, во стратешките приоритети на министерството не се посочуваат конкретни цели и активности кои директно придонесуваат кон ублажување и адаптација на климатските промени.

Од буџетските програми на Министерството за економија како релевантни за оваа анализа се утврдени следните:

- Програмата 2 – **Искористување на природните ресурси;**
- Програмата 3 – **Развој на енергетиката со нејзините потпрограми: 32 Развој на енергетиката и 3Д Гасификација;**
- Програмата 4 – **Агенција за поддршка на претприемништвото на Република Северна Македонија;**
- Програмата 5 – **Стандардизација и Акредитација;** и
- Програмата Д – **Економски развој, како помалку релевантни програми.**

Имајќи ги во предвид надлежностите на ова министерство, особено во делот на енергетиката, енергетската ефикасност, искористувањето на природните ресурси (делот на давање на концесии за користење на природни ресурси), може да се заклучи следното:

- ▶ Вкупниот износ на трошења кои потенцијално би влијаеле врз ублажување на климатските промени од 33% од вкупните трошења на Министерството за економија за 2023 година е сепак мал.
- ▶ Недостига креативност во осмислувањето на програмите и потпрограмите и нивно усогласување со приоритетите на Зелената агенда. Истите потпрограми се пресликуваат од година во година, промени се среќаваат само кај износот на планирани трошења.
- ▶ Недостига стратешки осврт кон мерките наменети за енергетска ефикасност како актуелна тема во рамките на енергетската криза и мерки кои се директно поврзани со ублажување на влијанието на климатските промени.

2) Министерство за животна средина и просторно планирање

Главна функција на Министерството за животна средина и просторно планирање е зачувување и заштита на животната средина преку донесување на правни акти од областа усогласени со Европската законодавство, како и инвестирање во реализација на повеќе проекти во областа, вклучително и климатските промени.¹¹

11 Ibid 8, страна 95

Јасно видно во буџетот за 2023 година, министерството ќе продолжи со спроведување на веќе започнатите проекти од областа на заштитата и унапредувањето на животната средина и одржливиот развој кои се однесуваат на валоризација и ревалоризација на природни богатства, изградба на инфраструктурни проекти во водите (*канализациони и мрежи за водоснабдување, подобрување на режимот на водите*), за мониторинг на бучава, квалитет на воздухот, промовирање на политики за заштита на животната средина, климатските промени и **развојот според концептот на зелена економија**.

Во буџетот за 2023 година, наведени се неколку позначајни проекти кои се однесуваат на реконструкција на системите за водоснабдување во Берово, Богданци, Крива Паланка, Крушево, с. Тремник, Делчево (ко-финансиран од Швајцарската влада), како и подобрување на инфраструктурата за фекална канализација во местото Страчинци, селото Мустафино и населеното место Арачиново.

Вкупниот буџет на Министерството за животна средина и просторно планирање изнесува 1.873.040.000 денари, а трошењата се планирани преку четири (4) буџетски програми и девет (9) **потпрограми**.

Во контекст на оваа анализа, сите буџетските програми и потпрограми преку кои се предвидени трошењата на буџетот на овој буџетски корисник се оценети како релевантни за ублажување на климатските промени, а степенот на нивната релевантност е подетално прикажан во табелата во прилог.

Имајќи ги во предвид надлежностите на Министерството за животна средина и просторно планирање, како главна институција надлежна за заштита на животната средина, а особено климатските промени, може да се заклучи следното:

- ▶ Вкупните трошења планирани во рамките на Буџетот за 2023, за овој буџетски корисник, споредбено со буџетите на други институции, како на пр. Министерството за транспорт и врски, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и др. е се уште мал и недоволен имајќи го во предвид значењето на областите кои се дел од надлежностите кои ги има институцијата, иако постои тренд на зголемување.
- ▶ Вкупниот износ на трошења кои потенцијално би влијаеле врз ублажување на климатските промени според пресметките изнесува 60% од вкупниот буџет на овој корисник за 2023 година што се уште не е доволно (Табела 2 во прилог).
- ▶ Буџетот на Министерството за животна средина и просторно планирање за 2023 не ја отсликува Зелената агенда соодветно за значењето кое таа го има за државите кандидати и државите кои пристапуваат во ЕУ, како и мерките поврзани со Зелената агенда.
- ▶ Се уште недостигаат конкретни активности кои би биле насочени кон ублажување на климатските промени, а уште повеќе недостига посебна програма во буџетот на министерството која што би била директно поврзана со климатските промени и прашања поврзани со нив.
- ▶ Носењето на Стратегијата за климатски промени до 2050 година е добра основа со следниот буџет да се осмисли потпрограма и конкретни активности кои ќе бидат директно насочени кон климатските промени.

- ▶ Имајќи предвид дека Министерството за животна средина и просторно планирање ги координира работите од пристапните преговори со ЕУ за Кластерот 4 – Зелена агенда и одржливо поврзување, неопходно е во буџетот на Владата да се постави хоризонтална програма за Зелениот развој и климатските промени која соодветно ќе биде распределена кај повеќе органи на државата управа кои имаат надлежности и обврски од Зелената агенда и од Парискиот договор.
- ▶ Мерките и активностите поврзани со климатските промени треба подобро да се отсликаат и во стратешките цели на Министерството за животна средина и просторно планирање и да се поврзат со конкретни индикатори.

3) Министерство за транспорт и врски

Главна мисија на Министерството за транспорт и врски е развивање на политики за обезбедување на достапен, сигурен и одржлив национален и меѓународен транспортен систем, квалитетна урбанистичка и градежна инфраструктура, како и вршење надзор над спроведувањето на законите за кои е надлежно министерството¹².

12 Ibid 8, страна 97

Како приоритети и цели за 2023 година, релевантни за анализата, се наведени изградба и/или реконструкција на системи за водоснабдување и/или канализациони системи, имплементација на проектот за изградба на инфраструктурниот Коридор 8 (делницата *Тетово–Гостивар–Букојчани*, автопатот *Трбеништа–Струга–Кафасан*) и Коридорот 10 (делницата *Прилеп–Битола*), продолжување со реализација на проектот „**Водовод и канализација на општините фаза I, чекор 2**“ финансиран со кредит од KfW банка и донација од SECO и KfW, продолжување на проектот за водоснабдување и одведување на отпадни води финансиран од кредит од Европската инвестициона банка и продолжување на проектот за „**Гасификационен систем на Република Северна Македонија**“. Воедно се продолжува со реализација на проекти за рехабилитација на одделни делници од железнички пруги: модернизација на железничкиот Коридор 10, Коридор 8, фаза 1 *Куманово–Бељаковце* и нова пруга *Бељаковци–Крива Паланка*.

Вкупниот буџет на Министерството за транспорт и врски изнесува 19.933.757.000 денари.

Притоа, буџетските програми на овој буџетски корисник кои се релевантни за оваа анализа се:

- Програма – 2, **Сообраќај и комуникации** со потпрограмата 20 **Сообраќај и комуникации**.
- Програма – 3, **Урбанизам и градежништво** со потпрограмите 3Б **Водовод и канализација за општините**, 3Г **Проект за водоснабдување и одведување на отпадни води** и 3Д **Гасификација**.
- Програма Д – **Економски развој**, која ја вклучува потпрограмата ДА – **Инвестиции во железничката инфраструктура** која е особено релевантна за ублажување на климатските промени.

Имајќи ги во предвид надлежностите на Министерството за транспорт и врски, особено оние кои се однесуваат на развивањето на железничката инфраструктура и гасификацијата, анализата не може да го занемари влијанието, иако индиректно, коешто овие програми го имаат врз ублажувањето на климатските промени. Оттука, може да се заклучи следното:

- ▶ Вкупниот износ на трошења кои потенцијално би влијаеле врз ублажување на климатските промени кој според пресметките изнесуваат 24% од вкупните трошења на овој буџетски корисник за 2023 година и натаму е недоволен (Табела 3 во прилог).
- ▶ Сепак, апсолутниот износ на средства пресметан според методологијата на пондерирање кој е проценет како релевантен за ублажување на климатските промени изнесува 4.832.945.450 денари и споредбено со износот на трошења во буџетот на

Министерството за животна средина и просторно планирање како институција директно надлежна за климатските промени, е значително, односно повеќе од трикратно поголем.

- Во следните буџети, Министерството за транспорт и врски треба да обрне повеќе внимание на активностите поврзани со Потпрограмата 30 – Урбанизам и градежништво која што за 2023 е оценета како ниско-релевантна, не поради нејзината не релевантност за ублажувањето на климатските промени, туку поради фактот дека истата не предвидува конкретни мерки поврзани со урбанистичкото планирање и адаптирање кон климатските промени.

III) Заклучоци и препораки

Од анализата може да се заклучи дека во планирањето на Буџетот на Република Северна Македонија не може да се препознае јасна заложба за имплементација на активности за адаптација и ублажување на климатските промени и постигнување на целите на Парискиот договор и Зелената агенда.

Одделни активности се вклучени во буџетите на трите министерства што се предмет на оваа анализа, кои сепак не даваат слика дека истите се водени од поставените цели во стратешките документи на државата од оваа област. За попрецизна анализа на буџетот, потребно е да се разгледаат и годишните програми на секое од министерствата. Сепак, креирање на буџетски програми исклучиво наменети за справување со климатските промени нема.

Владата предвидува програма С – **Унапредување на животната средина**, но истата се распоредува само во Министерството за животна средина и просторно планирање, а помал дел во Владата преку **потпрограмата С5 – Зелен развој**. Имено, иако буџетот во разделот за Владата на Република Северна Македонија не беше директно предмет на анализа, идентификувана е **потпрограмата С5 – Зелен развој** која веројатно ги вклучува активностите на *Националниот комитет за климатските промени* кој е формиран од Владата, како и за *Потпретседателот на Владата задолжен за економски прашања, координација на економските ресори и инвестиции* кој е одговорен за постигнување на целите за одржлив развој и исто така е назначен како национален субјект за **Зелениот климатски фонд** (GCF). Ова може да се смета како добар пример за предвидување на Хоризонтална програма која ќе се однесува на зелениот развој и климатските промени и која треба да биде вклучена во буџетот на повеќе органи со што би се постигнало поголемо интегрирање на политиките за заштита на животната средина и климатските промени и постигнување јаглеродно неутрално општество.

При анализата на планираните трошења во буџетите на трите институции, утврдено е преклопување на надлежностите, особено во делот на канализациона мрежа и третман на отпадни води, кај Министерството за животна средина и просторно планирање и Министерството за транспорт и врски. Иако ова не е директно поврзано со предметот на оваа анализа, сепак вакви преклопувања треба да се избегнуваат поради интегриран пристап во управувањето и финансирањето на определени политики.

IV) Прилози

1) Табела 1 – Буџетски корисник Министерство за економија

			БУЏЕТ 2023	Релевантна за ублажување на климатски промени	Пондер	Аргументи во поддршка на применетиот пондер	Пондерирана вредност
10001 МИНИСТЕРСТВО ЗА ЕКОНОМИЈА			1.158.696				<i>Износите се дадени во 000 денари</i>
1	АДМИНИСТРАЦИЈА		414.993	Да - ниско релевантна	5%	Законодавство и регулација Само дел од администрацијата учествува во подготовката на закони, следењето на имплементацијата на законите поврзани со енергетската ефикасност и на тој начин придонесува кон ублажување на климатските промени. Оттаму, се претпоставува дека релевантноста на ставката плати за вработените кон ублажување на климатските промени ниска, а доделениот пондер е 20%. Дополнително, пондерот е намален бидејќи најголем дел од делокругот на активности на Министерството за економија кои индиректно влијаат врз ублажување на климатските промени.	1.262,50
10	АДМИНИСТРАЦИЈА		155.582				
11	ИНДУСТРИСКА ПОЛИТИКА		33.730				
13	БИРО ЗА МЕТРОЛОГИЈА		164.406				
14	РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ		28.500				
15	ВНАТРЕШЕН ПАЗАР		6.225				
16	ИНВЕСТИЦИИ И ОПШТЕСТВЕНА ОДГОВОРНОСТ		1.300				
19	ЕКОНОМСКА ДИПЛОМАТИЈА		25.250				
2	ИСКОРИСТУВАЊЕ НА ПРИРОДНИ РЕСУРСИ		51.699				
20	ИСКОРИСТУВАЊЕ НА ПРИРОДНИ РЕСУРСИ		17.455	Да - ниско релевантна	10%	Искористување на природни ресурси како фактор кој влијае врз глобалната експлоатација и нарушување на природните еко-системи Влијанието на овие две потпрограми е утврдено како ниско релевантно, а доделениот пондер е 10%, бидејќи најголем дел од расходите се тековни - плати, стоки и услуги и договорни услуги, без индикација за постоење на развојна компонента која би придонела кон ублажување на климатските промени. Воедно, искористувањето на природните богатства без оддржливост, може да влијае и негативно кон климатските промени. Се претпоставува дека сите барања за животна средина се почитуваат при активностите поврзани со искористување на природните богатства.	1.745,50
21	ГЕОЛОШКИ ЗАВОД		34.244	Да - ниско релевантна	10%		3.424,40
3	РАЗВОЈ НА ЕНЕРГЕТИКАТА		482.149				
31	АГЕНЦИЈА ЗА ЕНЕРГЕТИКА		10.299	Да - средно релевантна	50%	Потпрограмата - Агенција за енергетика Оваа потпрограма е оценета како средно релевантна, со доделен пондер од 50% главно бидејќи најголем дел од расходите се за финансирање на Агенцијата. Авторите имаат предвид дека вработените во агенцијата спроведуваат активности поврзани со енергетската ефикасност и се носители на креирањето на политиките во оваа област. Сепак, буџетот не планира конкретни активности за ублажување на климатските промени поради што оваа програма останува само средно релевантна.	5.149,50
32	РАЗВОЈ НА ЕНЕРГЕТИКАТА		267.590	Да - средно релевантна	50%	Потпрограмата 32 е оценета како средно релевантна, а доделениот пондер е 50%. Причина за ваквото пондерирање и проценка е поради фактот што дел од средствата се наменети за субвенции и трансфери за енергетска ефикасност со што се придонесува кон ублажување на климатските промени.	133.795,00

			БУЏЕТ 2023	Релевантна за ублажување на климатски промени	Пондер	Аргументи во поддршка на применетиот пондер	Пондерирана вредност
<i>Износите се дадени во 000 денари</i>							
	ЗД	ГАСИФИКАЦИЈА	204.260	Да - силно релевантна	100%	Гасификацијата извор на одржлива енергија како мерка за ублажување на климатските промени Со потпрограмата ЗД опфатени се активности за изградба на Национален гасоводен систем во Република Северна Македонија, со цел снабдување на стопанството, јавниот сектор и домаќинствата со евтина и еколошка енергија, а истовремено и намалување на емисиите на штетни гасови во атмосферата. Со поголемото искористување на гасот како гориво се намалуваат корисниците кои употребуваат други нафтни деривати како енергенс. Оттука, потпрограмата е проценета како високо релевантна, а доделениот пондер е 100%.	204.260,00
4		АГЕНЦИЈА ЗА ПОДДРШКА НА ПРЕТПРИЕМНИШТВОТО НА РСМ	61.882				
	40	АГЕНЦИЈА ЗА ПОДДРШКА НА ПРЕТПРИЕМНИШТВОТО НА РСМ	61.882	Да - ниско релевантна	10%	Проценката за оваа потпрограма е дека истата е ниско релевантна, а утврдениот пондерот на влијание е 10%, главно поради малиот удел во вкупниот буџет на оваа потпрограма. Инаку, потпрограмата планира активности за поддршка на МСП преку ваучерски систем кои преку стимулирање на иновативни мерки индиректно може да влијаат врз ублажување на климатските промени.	6.188,20
5		СТАНДАРДИЗАЦИЈА И АКРЕДИТАЦИЈА	78.473				
	50	ИНСТИТУТ ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈА	33.493	Да - ниско релевантна	20%	Воспоставување на меѓународни стандарди - можат да помогнат во ублажување на климатските промени преку обезбедување основа за доверба, интегритет и ефективно управување во квантификацијата, мерењето и верификацијата на напорите за ублажување на емисиите на стакленички гасови, како и практични алатки за развој на енергетска ефикасност. Оттаму, би можело да се заклучи дека потпрограмата би можела да има висок степен на релевантност. Сепак, поради структурата на ставките на трошење, потпрограмата е проценета како ниско релевантна и доделен е пондер 20%.	6.698,60
	51	ИНСТИТУТ ЗА АКРЕДИТАЦИЈА	44.980	Нерелевантна	0%	Потпрограмата наменета за Институтот за акредитација е оценета како нерелевантна за ублажување на климатските промени.	0,00
Д		ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ	62.000				
	ДГ	ПОДДРШКА НА РАЗВОЈОТ НА МСП	62.000	Да - ниско релевантна	10%	Потпрограма е наменета за финансирање на МСП - дел од активностите за финансирање на иновативни идеи и претприемништво кои индиректно би влијаеле на ублажување на климатските промени. Оттука, доделениот пондер е 10%.	6.200,00
М		ИНТЕГРАЦИЈА ВО ЕУ	7.500				
	МА	ПОМОШ ПРИ ТРАНЗИЦИЈА	7.500	Нерелевантна	0%	Трошоци за учество во програми на Унијата - Програма за единствен пазар 2021-2027 (Заштита на потрошувачите)	0,00
		ВКУПНО:					368.723,70
							368.723,70

ВКУПНО:

Среден пондер на влијание

24%

Удел на средства за ублажување на климатски промени во вкупниот буџет на МЕ

32%

2) Табела 2 – Буџетски корисник Министерство за животна средина и просторно планирање

			БУЏЕТ 2023	Релевантна за ублажување на климатски промени	Пондер	Аргументи во поддршка на применетиот пондер	Пондерирана вредност
12101 МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ			1.873.040	<i>Износите се дадени во 000 денари</i>			
1		АДМИНИСТРАЦИЈА	90.853				
	10	АДМИНИСТРАЦИЈА	90.853	Да - ниско релевантна	10%	Законодавство и регулација Само дел од администрацијата учествува во подготовка на законите и следење на нивната примена. Оттаму, се претпоставува дека релевантноста на платите на вработените кон ублажување на климатските промени е ниска, а доделениот пондер е 20%. Воедно, се претпоставува дека законите се усогласуваат со законодавството на ЕУ во оваа област со што ќе се овозможи примена на европските стандарди за заштита на животната средина и на климатските промени во државата. Оттаму, пондерот е дополнително намален поради претпоставката дека не сите вработени со својот ангажман имаат удел во ублажување на климатските промени.	9.085,30
2		ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА	1.332.772				
	23	УПРАВУВАЊЕ И ЗАШТИТА НА ВОДИ	328.542	Да - средно релевантна	50%	Управување и заштита со води Дел од трошењата, односно околу 60% од оваа потпрограма се наменети за инфраструктурата за управување со водите. Гледано низ објаснувањата за активностите од потпрограмата, авторите сметаат дека истата е средно релевантна и доделуваат пондер од 50%.	164.271,00
	24	КВАЛИТЕТ НА ВОЗДУХ	51.660	Да - силно релевантна	90%	Мониторирање, известување, верификација и транспарентност Во рамките на оваа потпрограма дури 70% од вкупните трошења се капитални расходи за набавка на опрема за следење и мониторирање на квалитетот на воздухот и дотации за единиците на локалната самоуправа за справување со загадувањето. Оттаму, оваа потпрограма е високо релевантна, а доделениот пондер е 90%.	46.494,00
	25	ТРЕТМАН НА ОТПАДНИ ВОДИ	716.970	Да - силно релевантна	72%	Третман на отпадни води и менаџмент Околу 90% од вкупните трошења се капитални расходи наменети за изградба на инфраструктура за третман на отпадни води. Поради тоа, како и поради описот на планираните активности, влијанието врз климатските промени е оценето како средно релевантно, а доделениот пондер е 72%, аплициран само на делот кој се однесува на капитални расходи. Релевантноста произлегува од фактот што намалувањето на емисијата на штетни материји во водите значајно ќе придонесат за заштита на водите и на водниот биодиверзитет, како и на природата воопшто со што се зголемува нејзиниот капацитет за апсорпција на емисиите на стакленички гасови (понирање) (анг. carbon sink).	516.218,40

			БУЏЕТ 2023	Релевантна за ублажување на климатски промени	Пондер	Аргументи во поддршка на применетиот пондер	Пондерирана вредност
<i>Износите се дадени во 000 денари</i>							
	26	УПРАВУВАЊЕ СО ОТПАД	188.100	Да - силно релевантна	72%	Управување со отпад Најголем дел од средствата се наменети за инфраструктура и набавка на опрема за управување со отпад, односно 90% од вкупната потпрограма. Оттаму, влијанието е оценето како високо релевантно, а доделениот пондер е 72%, кој е аплициран на делот кој се однесува на капитални расходи.	135.432,00
	2Б	ДОЈРАНСКО ЕЗЕРО	7.100	Да - силно релевантна	90%	Потпрограмата 2Б наменета за заштита на хидросистемот Дојранско езеро е високо релевантна за ублажување на климатските промени, а применетиот пондер е 90%.	6.390,00
	2Е	КОЛЕКТОРСКИ СИСТЕМ ОХРИД И СТРУГА	40.400	Да - силно релевантна	90%	Потпрограмата 2Е е наменета за санирање на критичните делови од колекторскиот систем во Охрид и Струга. Таа е високо релевантна за ублажување на климатските промени, а применетиот пондер е 90%.	36.360,00
З		ПРОСТОРНИ ПЛАНОВИ	64.445				
	30	ПРОСТОРНИ ПЛАНОВИ	64.445	Да - средно релевантна	10%	Најголем дел од оваа потпрограма се тековни расходи за стоки и услуги и плати и надоместоци за вработените. Оттаму, утврдениот пондер е 20%. Истиот е намален поради фактот дека не сите вработени, како и сите расходи се наменети за справување со климатските промени. По конечната пресметка, утврдениот пондер е 10%.	6.444,50
С		УНАПРЕДУВАЊЕ НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА	384.970				
	С1	УНАПРЕДУВАЊЕ НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА	384.970	Да - силно релевантна	52%	Околу 65% од вкупната потпрограма отпаѓа на изградба на инфраструктура за унапредување на животната средина. Ако на овој износ ја примениме проценката за висока релевантност, конечниот пондер ќе изнесува 52%.	200.184,40
			1.120.879,60				

СРЕДЕН ПОНДЕР:

60%	1.120.879,60
-----	---------------------

3) Табела 3 – Буџетски корисник Министерство за транспорт и врски

			БУЏЕТ 2023	Релевантна за ублажување на климатски промени	Пондер	Аргументи во поддршка на применетиот пондер	Пондерирана вредност
13001 МИНИСТЕРСТВО ЗА ТРАНСПОРТ И ВРСКИ			19.933.757				<i>Износите се дадени во 000 денари</i>
1	АДМИНИСТРАЦИЈА		184.909	Да - ниско релевантна	5%	Законодавство и регулација Само дел од администрацијата учествува во подготовка на законите и следење на нивната примена. Воедно, законите се само индиректно поврзани со ублажување на климатските промени. Оттаму, претпоставената релевантност на платите на вработените кон ублажување на климатските промени е ниска, а утврдениот пондер е 20%. Дополнително, пондерот е намален бидејќи дел од делокругот на МТВ придонесува кон климатските промени, особено во однос на емисиите што се создаваат во сообраќајот. Преземање на активности за намалување на емисиите од сообраќајот можат во иднина да придонесат кон зголемување на овој пондер.	9.245,45
	10 АДМИНИСТРАЦИЈА		162.209				
	11 ПОДДРШКА НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА НА ДЕКАДАТА И СТРАТЕГИЈАТА ЗА РОМИТЕ		20.000				
	1A НАДГРАДБА И РЕКОНСТРУКЦИЈА НА УПРАВНА ЗГРАДА		2.700				
2	СООБРАЌАЈ И КОМУНИКАЦИИ		15.873.681				
	20 СООБРАЌАЈ И КОМУНИКАЦИИ		118.681	Да - ниско релевантна	20%	Активностите во рамките на оваа Потпрограма во однос на воспоставување на законските норми поврзани со сообраќај и комуникации и следење на нивното исполнување, има индиректно влијание врз ублажување на климатските промени. Сепак, нејзината релевантност е ниска и се пондерира со 20%. Се претпоставува дека законодавството ќе го следи она на ЕУ во кои се пропишани посебни барања за намалување на емисиите од сообраќајот и воспоставување на паметни системи за сообраќај и комуникација.	23.736,20
	2B ИЗГРАДБА НА СОЦИЈАЛНИ СТАНОВИ		140.000	Нерелевантна	0%	Потпрограмата 2B превидува обезбедување на хумани услови на живот, реafirмација на семејството кај социјално загрозени семејства преку изградба на станбени единици за социјална категорија на граѓани. Оттаму, истата се смета како нерелевантна.	0,00
	2K ПРОЕКТ ЗА ОСЛЕСНУВАЊЕ НА ТРГОВИЈАТА И ТРАНСПОРТОТ		123.000	Нерелевантна	0%	Потпрограмата 2K се однесува на олеснување на трговијата и транспортот во Западен Балкан, чија основна цел е промоција на подлабока економска интеграција во рамките на регионот, намалување на трошоците за трговија и зголемување на ефикасноста на транспортот. Оттаму, програмата се смета за нерелевантна.	0,00
	2Л ПРОЕКТ ЗА ЛОКАЛНИ ПАТИШТА		492.000	Да - ниско релевантна	10%	Алтернативни модели на сообраќај, како начин за ублажување на климатските промени Проектот кој е дел од Потпрограмата 2Л, покрај тоа што ќе овозможи полесно поврзување помеѓу општините, олеснување на мобилноста на населението, во еден свој мал дел предвидува и изградба на пешачки и велосипедски патеки и затоа е оценет како ниско релевантен. Притоа, одредениот пондер е 10%. Воедно, воспоставување на добра локална патна инфраструктура ќе придонесе барањата и потребите на населението да се задоволуваат во локални рамки со што ќе се намалат емисиите од сообраќај.	49.200,00

			БУЏЕТ 2023	Релевантна за ублажување на климатски промени	Пондер	Аргументи во поддршка на применетиот пондер	Пондерирана вредност
Износите се дадени во 000 денари							
	2Л	ПРОЕКТ ЗА ЛОКАЛНИ ПАТИШТА	492.000	Да - ниско релевантна	10%	Алтернативни модели на сообраќај, како начин за ублажување на климатските промени Проектот кој е дел од Потпрограмата 2Л, покрај тоа што ќе овозможи полесно поврзување помеѓу општините, олеснување на мобилноста на населението, во еден свој мал дел предвидува и изградба на пешачки и велосипедски патеки и затоа е оценет како ниско релевантен. Притоа, одредениот пондер е 10%. Воедно, воспоставување на добра локална патна инфраструктура ќе придонесе барањата и потребите на населението да се задоволуваат во локални рамки со што ќе се намалат емисиите од сообраќај.	49.200,00
	2М	ИНВЕСТИЦИИ ВО ПАТНА ИНФРАСТРУКТУРА	15.000.000	Да - ниско релевантна	10%	Потпрограмата 2М се однесува на проектот за изградба на инфраструктурниот Коридор 8 (делница Тетово - Гостивар - Букојчани и Проектот за автопатот Требеништа - Струга - Кафасан) и Коридорот 10д (делница на автопатот Прилеп - Битола). Ова програма е пондерирана со 10 % претпоставувајќи дека новите патишта ќе ја зголемат мобилноста на населението и ќе придонесат кон скратување на времето на возење, со што ќе се намалат емисиите од сообраќајот.	1.500.000,00
3		УРБАНИЗАМ И ГРАДЕЖНИШТВО	1.041.445				
	30	УРБАНИЗАМ И ГРАДЕЖНИШТВО	390.448	Да - ниско релевантна	10%	Потпрограмата не предвидува мерки кои се во поддршка на креирање на урбани области кои ќе бидат отпорни на влијанието на климатските промени. Воедно, се претпоставува дека урбанистичката политика ќе наметне барања новите градежни објекти да ги почитуваат во целост мерките за енергетска ефикасност на зградите и во таа насока ќе придонесат индиректно кон ублажување на климатските промени особено ако се споредат старите згради кои немаат никакви енергетски перформанси. Сепак, потпрограмата е оценета како ниско релевантна.	39.044,80
	3Б	ВОДОВОД И КАНАЛИЗАЦИЈА НА ОПШТИНИТЕ	197.000	Да- средно релевантна	50%	Потпрограмата 3Б предвидува изградба на нова мрежа за снабдување со вода и одведување на отпадните води. На тој начин со оваа потпрограма ќе се ублажи влијанието на климатските промени преку изградба на флексибилни системи кои ќе ги намалат негативните влијанија врз природата и ќе обезбедат ефикасно користење на водата како природен ресурс. Потпрограмата директно влијае кон намалување на штетното влијание и подобрување на можноста на природата да ги апсорбира емисиите на стакленички гасови (понирање) (анг. carbon sink).	98.500,00

			БУЏЕТ 2023	Релевантна за ублажување на климатски промени	Пондер	Аргументи во поддршка на применетиот пондер	Пондерирана вредност
Износите се дадени во 000 денари							
	ЗГ	ПРОЕКТ ЗА ВОДОСНАБДУВАЊЕ И ОДВЕДУВАЊЕ НА ОТПАДНИ ВОДИ	349.000	Да- средно релевантна	50%	Со оглед на тоа дека Потпрограмата ЗГ предвидува активности кои се комбинација од изградба и реконструкција на водоснабдителни и канализациони системи во руралните средини, нејзината релевантност во однос на ублажување на климатските промени е оценета како средна и пондерирана со 50%. Воспоставување на системи за водоснабување и одведување на отпадните води придонесуваат кон заштита на природните екосистеми и вредности, со што се зголемува капацитетот на природата за апсорбирање на емисиите на стакленички гасови.	174.500,00
	ЗД	ГАСИФИКАЦИЈА	104.997	Да- силно релевантна	100%	Гасификацијата извор на одржлива енергија како мерка за ублажување на климатските промени Со потпрограмата ЗД опфатени се активности за изградба на Национален гасоводен систем во Република Северна Македонија, со цел снабдување на стопанството, јавниот сектор и домаќинствата со евтина и еколошка енергија, а истовремено и намалување на емисијата на штетни гасови во атмосферата. Со поголемото искористување на гасот како гориво се намалуваат корисниците кои употребуваат други нафтни деривати како енергенс.	104.997,00
Д		ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ	2.833.722				
	ДА	ИНВЕСТИЦИИ ВО ЖЕЛЕЗНИЧКА ИНФРАСТРУКТУРА	2.833.722	Да - силно релевантно	100%	Силно релевантна - Железничката инфраструктура како еден од енергетски најефикасните начини на транспорт, кој значително ја намалува емисијата на стакленички гасови во атмосферата Потпрограмата ДА предвидува активности за одржување и рехабилитација на постојната железничка инфраструктура и изградба на нова (Коридор 8 кон Бугарија). Со зголемување на железничката мрежа ќе се зголемат корисниците на железничкиот сообраќај со што паралелно ќе се намали сообраќајот кој користи нафтни деривати (бензин, гас или нафта) како гориво. На овој начин ќе се намалат емисиите на стакленички гасови во атмосферата. Затоа Потпрограмата е оценета како силно релевантна во однос на ублажување на климатските промени, а пондерот на влијание е 100%.	2.833.722,00
Вкупно:							4.832.945,45
ВКУПНО:							4.832.945,45
				Среден пондер на влијание	42%	Удел на средства за ублажување на климатски промени во вкупниот буџет на МТВ	24%

